

tionem) divini luminis quo Deus videt se ipsum, creatus intellectus elevetur ad divinam essentiam, infinitam veritatem intuitive in se ipsa (non ideis aliunde comparatis) clare videndam ut in se est, et consequenter voluntas supernaturaliter elevata Deum infinitum bonum amet amore respondente intuitivae visioni; atque ita creatura *fruitione Dei supernaturali* beata sit. Priori modo spectatus finis ultimus creaturae est *finis naturalis*, supposita creatione consequens non ex libera Dei destinatione distincta et diversa a voluntate creante, sed ex necessario obiectivo ordine, ex necessariis nempe Dei perfectionibus et ex perfectione creaturae rationalis. Unde hic finis ex ipsa perfectione Dei quatenus in operibus creationis se manifestat, et ex perfectione creaturae rationalis, lumine rationis cognosci potest. Spectatus posteriori modo est *finis supernaturalis*, ad quem supposita etiam creatione potuit creatura non destinari, et ad quem non nisi libera Dei largitione elevata est; adeoque hic finis non nisi ex revelatione Dei per fidem a nobis cognosci potest.

Iam si creatura rationalis et, quoniam de homine solum nunc agimus, si homo constituitur in via ad illum terminum, necesse est ut status viae aliqua proportione respondeat statui termini; ut media quibus a Deo homo dirigitur ad finem, apta sint fini ad quem ordinantur; ut hominis dispositiones, quibus praeparatur fini assequendo, tum in intellectu tum in voluntate pertineant ad illum ordinem tamquam inchoatio, in quo est visio et fructio finalis tamquam consummatio.

Quoniam igitur in ordine praesenti homo non est relictus in sua destinatione solum naturali, sed elevatus ad eum quem diximus, *finem supernaturalem*, et ad hunc in via constitutus; cognitio et cognitioni respondens dilectio naturalis non sufficit, sed cognitionem et dilectionem directam ad illum finem oportet esse supernaturalem in primis *subjective*, ratione principii elicentis ac virium, quae superadditae intellectui et voluntati constituent facultates idoneas ad actus supernaturales proportionatos illi fini. Tum vero *obiective* praeter manifestationem Dei in suis operibus creationis respondentem hominis fini naturali, re-

quiritur alia Dei manifestatio immediata respondens finali manifestationi facie ad faciem, in qua videbimus eum sicuti est. Haec autem manifestatio in via non est ita, ut Deum intueamur sicuti est; talis enim intuitio est finis, non medium et praeparatio ad finem; sed revelatio in via est per ipsius Dei testimonium, quo (ut ait s. Thomas I. q. 1. a. 2.) veritas tamquam nota in scientia Dei nobis innotescat, cui proinde revelationi non iam visio sed *fides* respondet. « Est igitur triplex cognitio hominis de divinis. Quarum prima est, secundum quod homo naturali lumine rationis per creaturas in Dei cognitionem ascendit; secunda est, prout divina veritas intellectum humanum excedens, per modum revelationis in nos descendit, non tamen quasi demonstrata ad videndum, sed quasi sermone prolata ad credendum; tertia est, secundum quod mens humana elevatur ad ea quae sunt revelata, perfecte intuenda » S. Th. contr. Gent. I. IV. c. 1.

2. Distinctius necessitas revelationis et respondentis ei fidei supernaturalis in hypothesi elevationis ad finem supernaturalem considerari potest tam secundum ipsum finem quam secundum media fini proportionata.

a) Finis ipse supernaturalis ad quem homo naturali modo dirigendus esset, erat ei necessario cognoscendus, nec cognosci nisi per revelationem et revelationi respondentem fidem potuit. Insuper sin minus absolute necessarium certe naturae ipsius finis valde conveniens erat, ut homo Deum finem suum *obiectivum* in termino possidendum fruitione immediatae visionis et respondentis amoris, iam in via ad hunc finem cognosceret secundum perfectiones etiam illas, quae ex operibus creationis lumini rationis non manifestantur; non solum secundum « notum Dei » Rom. I. 19. quod per se respondet fini naturali, sed etiam secundum « profunda Dei » 1. Cor. II. 10, quae respondent fini supernaturali, ubi « videbimus Deum, sicuti est, » et « cognoscemus, sicut et cogniti sumus. » Haec autem profunda Dei sicut sola supernaturali et immediata visione innotescere possunt ad *intelligendum*, ut in se sunt; ita solo testimonio Dei et

revelatione possunt innotescere ad *credendum* (1). Hinc etiam postquam revelata sunt fidei nostrae, non tamen lumine intellectus in se ipsis ex sua propria ratione intelliguntur, quia cum creaturis, ex quibus intellectus suas cognitiones accipit, non ita habent nexum intestinum, ut intellectus sive eorum essentiam *quid sint*, propriis notionibus perspicere, sive existentiam *an sint*, ex suis principiis demonstrare valeat. Ideo veritates sunt simpliciter superrationales, quae proprio sensu appellantur *mysteria* (vide Tract. de Trin. th. XVII).

b) Media ad finem supernaturalem ordinata eidemque proportionata, atque adeo saltem in formali ratione mediorum sunt *supernaturalia*. Patet horum cognitionem homini tendenti ad finem esse necessariam; attamen nisi per revelationem et fidem innotescere non poterant. Nam partim sunt non ex sese et ex natura finis necessaria, sed libera Dei voluntate in ratione mediorum constituuntur, hocque ipso manifestum est, quod dicimus. Partim sunt quidem necessaria ex sese et ex natura finis; at primo finis ipse non nisi revelatione cognoscitur, unde cognitio mediorum ultimo

(1) « Est autem duplex hominis bonum ultimum... quorum unum est proportionatum naturae humanae, quia ad ipsum obtinendum vires naturales sufficient... aliud est hominis bonum naturae humanae proportionem excedens, quia ad ipsum obtinendum vires non sufficiunt, nec ad cogitandum vel desiderandum; sed ex sola liberalitate homini repromittitur 1. Cor. II. 9... Nihil autem potest ordinari in aliquem finem, nisi praexistat in ipso quaedam proportio ad finem... Unde oportet etiam, quod ad hoc quod homo ordinetur in bonum vitae aeternae, quaedam inchoatio ipsius fiat in eo, cui repromittitur. Vita autem aeterna consistit in plena Dei cognitione Io. VIII. 3. Unde oportet huiusmodi cognitionis supernaturalis aliquam inchoationem in nobis fieri, et haec est per fidem, quae ea tenet ex infuso lumine, quae naturalem cognitionem excedunt » S. Th. de Verit. q. 14. a. 2. cf. a. 10.

Obiter animadvertite, quam clarum sit ex hisce verbis, s. Thomam quoties loquitur de desiderio naturali videndi Deum, intelligendum esse loqui ex supposita revelatione et ordinatione ad hunc finem supernaturalem, vel agere non de desiderio *naturali* visionis beatificae, qualis nobis promissa est, sed de desiderio *elicito et inefficaci*, quo homo in *confuso* vellet cognoscere Deum, sicut in se est. Quomodo enim Angelicus censisset *naturale* desiderium illius finis, ad quem ne cogitandum quidem et desiderandum vires naturae sufficere diserte docet?

nititur revelatione; deinde quoniam natura finis etiam supposita revelatione non cognoscitur in sua propria ac instinctiva ratione, non est consequens, ut revelato fine iam sine explicita et speciali revelatione cognoscatur necessitas talium mediorum, quantumvis ex sese pertinentium ad talem finem; multo vero minus est consequens, ut intelligatur insita ratio ac natura mediorum (1).

Quae diximus, confirmantur verbis summi Pontificis Pii IX. in litteris ad Archiepiscopum Monachiensem (11. Dec. 1862), ubi postquam locutus est de rebus fidei superrationalibus, subdit continuo: « atque ad huiusmodi dogmata ea omnia maxime et apertissime spectant, quae supernaturalem hominis elevationem ac supernaturalem eius cum Deo commercium respiciunt, atque ad hunc finem revelata noscuntur. Et sane cum haec dogmata sint supra naturam, ideo naturali ratione ac naturalibus principiis attingi non possunt. »

Constat igitur supposito ordine elevationis ad finem supernaturalem, fuisse humano generi simpliciter necessariam aliquam revelationem mysteriorum fidei, saltem ipsius finis supernaturalis; et fuisse necessariam revelationem in ea extensione, qua Deus voluit *ratione obiecti* inchoatam cognitionem « profundorum Dei » in via respondere visioni in patria, cognitionem « in aenigmate » sperandae visioni « facie ad faciem. » Quae necessitas revelationis ut medii et principii obiectivi ad cognitionem illarum veritatum absoluta, atque ut dici solet *physica* censi debet, quoniam *mysteria* sunt supra ambitum luminis naturalis, et proinde simpliciter desunt rationi vires ad ea ex suis principiis cognoscenda.

3. At erraret omnino, qui factum ipsum vel necessita-

(1) Possunt media ita esse comparata, ut proprio sensu superius indicato adnumerentur *mysteriis*; possunt vero etiam ita se habere, ut postquam revelata sunt, secundum suam insitam rationem et naturam intelligantur (quo pertinent e. g. plures notae ac proprietates Ecclesiae, primatus Romani Pontificis etc.). Posterioris ordinis dogmata possunt dici supra rationem *veritate existentiae*, sicut priora sunt supra rationem *veritate tum existentiae tum essentiae*.

tem revelationis ad solas veritates per sese superrationales seu proprie dicta mysteria restringeret. Alia quidem sed tamen verissima in praesenti ordine est necessitas revelationis etiam quoad eas veritates ad religiosam ac moralem doctrinam pertinentes, quae per se vires rationis non transcendunt.

Sine dubio tam de Deo qui omnium creatorum ultimus finis est etiam in ordine naturali, quam de mediis necessariis ad hunc finem multa lumine rationis humanae citra revelationem per se loquendo intelligibilia sunt, ut Dei existentia et attributa absoluta, naturalis hominis ordinatio ad Deum, lex naturalis, quae ideo in se simpliciter sunt *veritates rationales*. Quaeritur ergo, quae sit necessitas revelationis et fidei quoad has veritates. Dicimus necessitatem esse triplicem: ex nexu harum veritatum cum superrationalibus; ex modo quo cognoscendae sunt; ex ipsa necessitate cognitionis simpliciter et (ut loquuntur) quoad substantiam spectatae.

a) Essent haec veritates cognoscendae etiam in hypothesis, quod finis tantum naturalis homini praestitutus esset, unde dici solent constituere religionem naturalem. Iam vero sicut finis hominis supernaturalis non est negatio sed elevatio finis naturalis, ita etiam religio naturalis per religionem supernaturalem revelatam non exclusa, sed ad superiorem ordinem elevata censi debet. Unde veritates huiusmodi in ipsa revelatione veritatum superrationalium et praeterrationalium saltem implicite revelatae continentur; non ergo possunt hae revelari, quin et illae revelatae sint.

b) Omnes huiusmodi veritates, quatenus iam referuntur ad finem hominis supernaturalem, cognoscendae sunt modo proportionato fini adeoque cognitione supernaturali. Quia vero modus proprius supernaturalis cognitionis in via est fides, vel saltem habet fidem pro fundamento (1); ideo etiam

(1) Utrum rationalis cognitio Dei et ordinis moralis ex obiectiva naturali manifestatione per creaturas etiam ante fidem in ordine praesenti sit supernaturalis per illustrationem supernaturalis gratiae, disputatio aliqua est inter theologos; plurimi graves doctores negant. Certum est, talem cognitionem Dei non sufficere ad iustificationem; damnata

haec veritates fide credendae sunt, ac proinde ut modus cognitionis nostrae responderet fini, etiam harum revelatio divina erat necessaria.

c) At non solum spectato modo supernaturali cognitionis, sed etiam cognitione simpliciter per se spectata debet in praesenti ordine affirmari necessaria revelatio veritatum licet per se rationalium, quae brevilitatis causa possumus dicere veritates religionis naturalis. Non est sermo de veritatibus omnibus rationalibus, quas omnes in complexu spectatas a nemine cognosci posse sine charismate extraordinario tam evidens est, ut mirum sit a theologis argumenta conquiri ad probandam thesim, qua statuunt, « neminem sine gratia posse assequi omnes veritates naturales in complexu. » Sermo nobis est de veritatibus theoreticis et practicis religiosis ac moralibus per se rationi humanae non imperviis. Porro de his ipsis non quaeritur, utrum omnes in complexu ab omnibus ac singulis hominibus solo rationis lumine possint cognosci; id enim nec necessarium est, et fieri moraliter non posse, fere aequae evidenter constat ac illud, quod paulo ante diximus. Postremo neque quaeritur, ad quas veritates singuli rationis lumine absque revelatione possent et deberent pertingere, ita ut ignorantia ceterarum excusaretur in illis tamquam invincibilis; haec enim invincibilitas ignorantiae in maiori vel maxima parte hominum quoad veritates per se necessarias licet singulos posset excusare a peccato, esset tamen ipsamet ratio, cur revelatio veritatum etiam rationalium *humano generi* censi deberet necessaria. Status itaque quaestionis hic est, utrum in praesenti ordine veritates rationales religiosae et morales humano generi in communi spectato sufficienter manifestatae censi possint per lumen rationis ita, ut ad substantiam cognitionis consequendam revelatio non sit necessaria. Quae sit et quae non sit necessitas revelationis ita spectatae, ex certis principiis declaratur.

est enim a s. Sede haec propositio: « Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad iustificationem sufficit » (Prop. 23. in ter damnatas ab Innocentio XI. 2. Martii 1679.).

α) Revelatio eo, quo diximus, modo considerata est *adiutorium* quoddam ad cognitionem veritatum; gradus autem necessitatis adiutorii ad actum respondet gradui impotentiae in subiecto ad actum eundem. In humano genere non est *impotentia physica* ad veritates rationales assequendas; ideo enim dicuntur rationales, quia vires rationis humanae eas assequi possunt; ergo spectata solum substantia cognitionis, i. e. abstrahendo a modo supernaturali cognitionis qui in praesenti ordine requiratur, non esset quoad has veritates rationales *necessitas physica* revelationis. Attamen saltem pro maxima parte hominum adeoque pro genere humano in communi spectato ad assequendas has veritates debito tempore, sufficienti amplitudine, sufficienti claritate et plena certitudine, sine admixtione errorum, difficultates tantae sunt, ut pro more modoque quo homines in huiusmodi difficultatibus semper agunt, potentia physica saltem in maxima parte hominum sine speciali adiutorio nunquam ad actum secundum talis cognitionis perventura sit. Difficultates ita comparatae constituunt *impotentiam moralem*. Impotentiae morali respondet moralis necessitas adiutorii. Ergo in praesenti conditione humani generis ad sufficientem illam veritatum etiam rationalium cognitionem est *moralis necessitas* adiutorii specialis. Quamvis porro adiutoria sufficientia plura divinae omnipotentiae praesto essent; ubi unum prae aliis omnibus possibilibus elegerit, illud sane debet dici adiutorium necessarium. Cum ergo Deus prae aliis adiutoriis in praesenti ordine elegerit revelationem, revelatio etiam quoad has veritates rationales, spectata cognitione simpliciter et secundum substantiam, debet dici humano generi in praesenti ordine *moraliter necessaria*.

β) Scriptura ipsa in locis, quibus docet manifestationem Dei pro lumine rationis per ea quae facta sunt (vide Tract. de Deo th. II. sqq.), distinguit ubique possibilitatem cognitionis ipsamque actualem aliquam cognitionem imperfectam a facto cognitionis sufficientis ad cultum Deo naturaliter debitum exhibendum. Possibilitatem affirmat; sed simul docet, universim homines (sua utique culpa) ad ta-

lem sufficientem cognitionem et ad practicam applicationem non pervenisse, atque huic infirmitati et indigentiae tanquam salutarem ac necessariam medicinam opponit misericors Dei auxilium per revelationem, quae in praesenti ordine utique etiam prae his veritatibus per se naturalibus datur ad finem supernaturalem. « Nam quia in Dei sapientia (effusa super omnia opera eius) non cognovit mundus per sapientiam (per sapientiam humanam, qua potuisset et debuisset cognoscere) Deum; placuit Deo (εὐδίκησεν ὁ θεός) misericorditer decrevit Deus) per stultitiam praedicationis salvos facere credentes » 1. Cor. I. 21. (1); Act. XIV. 15; XVII. 30; Sap. IX. 14-19.

Causae ex quibus oritur *moralis illa impotentia* et consequenter respondens ei *moralis necessitas* revelationis, declarari solent verbis notissimis s. Thomae 1. q. 1. a. 1; 2. 2. q. 2. a. 4; Verit. q. 14. a. 10. 0; contr. Gent. I. I. c. 4. « Necessarium est homini accipere per modum fidei non solum ea quae sunt supra rationem, sed etiam ea quae per rationem cognosci possunt; et hoc propter tria. Primo quidem.... scientia ad quam pertinet probare Deum esse, et alia huiusmodi de Deo, ultimo hominibus addiscenda

(1) = Quia mundus, id est mundani non cognoverunt Deum per sapientiam ex rebus mundi acceptam, et hoc in Dei sapientia, divina enim sapientia faciens mundum sua indicia in rebus mundi instituit, secundum illud Ecclesi. I. 10: *effudit illum super omnia opera sua*; ita quod ipsae creaturae pro sapientiam Dei factae se habent ad Dei sapientiam, cuius indicia gerunt, sicut verba hominis ad sapientiam eius quam significant. Et sicut discipulus pervenit ad cognoscendum magistri sapientiam per verba, quae ab ipso audit; ita homo poterat ad cognoscendum Dei sapientiam per creaturas ab ipso factas inspicendo pervenire secundum illud Rom. I. 20: *invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sed homo propter sui cordis vanitatem a rectitudine divinae cognitionis deviauit; unde dicitur Ioan. I. 10: *in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit*. Et ideo Deus per quaedam alia ad sui cognitionem salutiferam fideles adduxit, quae in ipsis rationibus creaturarum non inventiuntur... Et huiusmodi sunt fidei dogmata. Et est simile sicut si aliquis magister considerans sensum suum ab auditoribus non accipi per verba quae protulit, studeat aliis verbis uti, per quae possit manifestare, quae habet in corde = s. Thomas in 1. Cor. I. Lect. III.

proponitur praesuppositis multis aliis scientiis, et sic non nisi post multum tempus vitae suae homo ad Dei cognitionem perveniret. Secundo ut cognitio Dei sit communior; multi enim in studio scientiae proficere non possunt.... Tertio propter certitudinem; ratio enim humana in rebus divinis est multum deficiens.... Ut ergo esset indubitata et certa cognitio apud homines de Deo, oportuit quod divina eis per modum fidei traderentur, quasi a Deo dicta qui mentiri non potest » S. Th. 2. 2. 1. c. Conferenda est th. VI. Tract. de Deo, ubi n. III explicatum etiam reperies, quomodo s. Thomas aliquando « de facili, » aliquando non nisi « magno labore » Deum cognosci posse affirmet.

4. Omnia itaque quae de necessitate revelationis ac fidei supernaturalis pro praesenti ordine elevationis hac paragrapho dicta sunt, ad hanc summam rediguntur. Modus proprius supernaturalis cognitionis tendentium ad finem supernaturalem visionis Dei in praesenti ordine est fides. Veritates revelatae verbo Dei sunt in triplici differentia, veritates scilicet simpliciter *secundum existentiam et essentiam* superrationales, superrationales *secundum existentiam*, per se *rationales*. Unde *ad modum supernaturalem* cognitionis, h. e. ut fide divina apprehendantur veritates, earum omnium revelatio est necessaria; ut exstet sufficiens earum manifestatio, ac proinde ut cognitio simpliciter *quoad substantiam* (abstractione facta a modo) locum habere possit, revelationis *necessitas absoluta* est in veritatibus primi et secundi ordinis, *necessitas moralis* pro humano genere in communi spectato quoad veritates tertii quoque ordinis. Obiectionum primi ordinis etiam supposita revelatione nec *existentia* ex solis principiis rationalibus demonstrari, nec *essentia* (το τι ἴστιν seu *quidditas*) ideis propriis, sed analogicis tantummodo apprehendi potest; obiectionum alterius ordinis *existentia* quidem non nisi ex revelatione certo demonstratur, sed *essentia* (quid sint) notitiis propriis intelligi potest; obiectionum tertii ordinis *existentia* etiam ratione demonstrari potest, licet *essentia* aliquando ideis solum analogicis apprehendatur. Vide Concil. Vaticani Constit. de Fide cap. 2.

Corollarium 1. Pro omni intellectu finito qui non comprehendit omnem veritatem, absolute loquendo potest locum habere *fides* propter testimonium Dei, intellectus infiniti comprehendentis omnem veritatem. In praesenti ordine, ubi fides divina est praeparatio ad visionem beatam tamquam via ad terminum, fides evacuetur in visione, sicut inchoatio quatenus est aliquid imperfectum et in potentia ad perfectionem, desinit succedente perfectione 1. Cor. XIII. 10. sqq. cf. S. Th. de Verit. q. 14. a. 10. ad 8.

Corollarium 2. Comparatione instituta inter scientiam et fidem, si sunt in eodem ordine, scientia magis perficit intellectum quam fides; si autem fides est superioris ordinis, ex ea maior oritur intellectui perfectio quam ex scientia inferioris ordinis. « De rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animae confert; et ideo quamvis ea quae supra rationem sunt, ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis acquiritur, si saltem ea qualitercumque teneat fide » S. Th. contr. Gent. l. I. c. 5. Id si verum est ratione nobilitatis obiectionum, multo magis fide quae tum habitu tum actu supernaturalis est, inhaerendo primae veritati anima perficitur supra scientiam naturalem.

IV. *De necessitate revelationis et fidei naturalis pro hypothese purae naturae, utrum ea ex hactenus dictis consequatur.*

Ex antecedentibus videri posset consequi, revelationem etiam supposito fine solum naturali fore humano generi necessariam *necessitate morali*. Quod si concedatur, ulterius inferendum esse videbitur, revelationem immediatam Dei non esse supernaturalem, utpote debitam humanae naturae ex ipsa creatione et destinatione essentiali ad suum finem naturalem; vel si nihilominus revelatio dicitur supernaturalis, concedendum videbitur, statum purae naturae fore talem, ut in eo humano generi consecutio finis naturalis esset moraliter impossibilis. Hoc autem posito status huiusmodi spectatis perfectionibus divinis dicendus esset simpli-

citer impossibilis, cuius tamen possibilitas negari non potest sine perturbatione distinctionis inter ordinem naturalem et supernaturalem (1).

(1) Non desunt aliqui catholici, qui asserant Deum potuisse quidem hominem condere mortalitati ac concupiscentiae subiectum, si sola consideretur absoluta Dei potentia, sed non potuisse *ex decentia* (Noris Vindic. s. Augustini c. 3. §. 3. Opp. T. I. p. 923.). Hanc vero *decentiam* explicant distinguendo potentiam Dei *absolutam* et *ordinatam*. Potentia *absoluta* Deus potest facere, quicquid in suo conceptu entis non involvit contradictionem, atque id solum non potest, quod non habet rationem *entis*: potentia vero *ordinata* Deus non potest facere, quod licet habeat rationem *entis*, repugnat tamen divinis perfectionibus, puta sanctitati vel iustitiae. Iuxta hanc distinctionem Bellellius ait: « nulla impossibilitas aut repugnantia relate ad potentiam emergit, quin ad tartara Beatum quemlibet detrudere possit Deus, aut damnatos quotquot inde liberit, ad coelum trahere. Sed id iustitiae repugnat; nam repugnantia ex iustitiae legibus sobolescit » (Mens Augustini etc. T. II. ad Propos. LXX. §. 2.). Iam hoc modo dicunt repugnare non quidem potentiae sed sanctitati ac iustitiae divinae creationem hominis in statu naturae naturae subiecto concupiscentiae. « Neque instant, ait Noris, damnatam esse hanc Bani propositionem (55^{am}): *non potuisse Deum condere ab initio hominem, qualis modo nascitur*. Nam reponitur cum Gregorio Ariminensi (l. dist. 42. q. 1. a. ad argum. cont. 2. conclus.): *Deus non potest de iustitia, quae potest de potentia*. Ita nulla est impossibilitas Iudam in coelum trahi; sed id contra Dei iustitiam est. Quare licet sit possibile potentiae, non est possibile iustitiae talem condi hominem, qualis modo nascitur; in priori vero tantum sensu qui negat, eum damnata Bani propositione sentit. Et certe, uti superius dicebamus, Deus ab initio non potuit condere hominem cum peccato originali, cum quo modo nascitur » Noris l. c. p. 931. At Bani l. de Peccato origin. c. 5, unde illa propositio desumpta est, *hominem qualis nunc nascitur*, intellexi obnoxium concupiscentiae, atque ita condi potuisse negat, quia concupiscentia est malum et vitium naturae corruptae, atque ideo sanctitati et iustitiae Dei repugnaret hominem condere obnoxium concupiscentiae. Non dicimus, eandem ex integro esse sententiam Norisii ac Bani; hic enim ipsam concupiscentiam dixit esse peccatum damnabile, quod Norisius negat (l. c. p. 924.); verum si immunitas a necessitate moriendi et a concupiscentia ita pertinet ad bonum naturae humanae, ut (supposita creatione) Deus sine iniustitia homini innocenti illam negare non posset, profecto ea sunt bona omnino naturalia et debita secundum exigentiam naturae. Porro eodem sensu dicunt, potentia Dei ordinata (h. e. spectatis perfectionibus Dei sapientissimi provisoris) hominem rationalem factum ad imaginem Dei non potuisse non destinari ad visionem Dei intuitivam, qualis nobis in revelatione promittitur; ac

1. Ad hanc difficultatem solvendam remque totam declarandam oportet prae oculis habere notio, quid sit donum supernaturale. Supernaturale est, quicquid supposita creatione superat exigentiam ac vires naturae (sensu theologico acceptae, ut est complexus substantiarum creaturarum et accidentium, quae eis ex sese conveniunt); naturae inquam totius exigentiam et vires superat vel in se ontologice spectatum (entitative et quoad substantiam dicunt), vel quoad modum quo efficitur et confertur. Potest itaque donum tripliciter se habere.

a) Potest esse donum huiusmodi, ut *ontologice in se superet exigentiam naturae*, adeoque *creaturam perficiat ultra totum ordinem naturae*. Quemadmodum enim sunt in natura ipsa gradus diversorum ordinum toto genere differentium a substantia materiali inorganica et eius accidentibus usque ad purum spiritum, ita est ordo aliquis communicationis divinae et consortii divinae naturae superior omnibus ordinibus naturalibus. Secundum haec intelliguntur illae definitiones theologorum, quorum alii supernaturale dicunt, quod est in *ordine divino* constitutum, alii quod *participat divinam naturam* ut est in se, alii quod pertinet ad *ordinem intuitivae visionis Dei* (vide Ripaldam de Ente supernat. disp. IV. sect. 3. n. 22.). Huc pertinent imprimis ipsa visio beatifica, et deinde dona omnia illi proportionata tamquam inchoatio et praeparatio ad consummationem. Haec est a ss. Patribus praedicata deificatio (θεωσις) per gratiam, et adoptio filiorum per intimam transformationem ac impressionem similitudinis cum Deo, et per inhabitantem Spi-

proinde eadem ratione debitas fuisse docent gratias, sine quibus homo ad illum finem peringere non potuisset. Vide Laurentium Berti de theolog. disciplin. T. II. Append. ad l. XII. At quomodo cum hisce sententiarum ratio ordinis vere supernaturalis, qui nempe est supra exigentiam totius naturae creatae, adhuc concipi ac defendi possit, inopone fateor, me non intelligere. Iamvero tota ista doctrina non est aliud quam per partes distincta negatio possibilitatis *purae naturae*, et vicissim affirmatio huius possibilitatis non est aliud quam compendiosa negatio totius istius doctrinae. Quare patet, genuina notio et solida vindicatio *possibilis status naturae purae* quanti sit momenti ad declarandam ac defendendam veram rationem ordinis supernaturalis nostris temporibus multipliciter perturbatam ac impugnatam.

ritum Sanctum, qui datus est nobis. Vide Tract. de Trin. th. XLIII. Cum haec gratia nectuntur vel ad eam referuntur alia dona et adiutoria et charismata et virtutes et actus sive ut dispositiones sive ut effectus et consecraria. Praeter haec ontologicè supernaturalis in supremo, licet diverso, ordine est humanae naturae Christi unio hypostatica, et quidquid cum ea intrinsicè cohaeret.

b) Potest esse donum indebitum et ultra exigentiam naturae, quod ex nullis quidem principiis naturae aut consequitur aut exigitur, non tamen elevat naturam ad superiorem illum ac divinum ordinem. Haec dici possunt dona *praeternaturalia* vel *supernaturalia secundum quid*, vel ab aliis dicuntur *supernaturalia quoad modum*, quamvis haec appellatio aptius servabitur modo donorum, de quo statim dicemus. Ita *secundum quid supernaturalis* esset habitualis exemptio ab imperfectione consequente ex principiis naturae, quae exemptio fieret a Deo non per qualitatem infusam in se supernaturalem sed solum naturalium facultatum contemperatione et directione, idque in natura totius speciei. Quo modo supernaturalis erat status integritatis (1) (immunitas a concupiscentia et a necessitate moriendi) in natura humana.

c) *Supernaturale solum quoad modum est*, quod in se quidem naturale efficitur tamen modo, qui superet exigentiam et vires naturae, ut sunt plurimi effectus miraculosi proprie dicti.

Porro supernaturale distingui praeterea potest in id, quod *intrinsicè*, et quod solum *extrinsicè* supernaturale est. Illud prius est supernaturale in se aliquo ex tribus modis indicatis, hoc alterum erit, quatenus ex divina voluntate ad finem supernaturalem ordinatur. Quare in praesenti ordine etiam bona naturalia sunt extrinsicè supernaturalia; unde patet, id quod solum extrinsicè supernaturale est, simpliciter et proprio sensu non esse supernaturale.

(1) Si nempe status integritatis et originalis iustitiae (rectitudinis) per se spectetur, praecisione facta ab eius fundamento congruentiae, quod in primis parentibus erat sanctitatis simpliciter et ontologicè supernaturalis.

turale. Contra vero in alio ordine etiam praeternaturalia et supernaturalia *quoad modum*, possent dirigi ad finem naturalem adeoque non esse etiam extrinsicè supernaturalia.

Insuper ex dictis colliges, non ideo iam aliquid esse supernaturale, quia est beneficium indebitum et gratuitum ei cui confertur, nisi simul sit supra exigentiam et supra vires totius naturae. Qui secus existimaret, is pleuraque bona animi et corporis quin et bona externa supernaturalia dicere deberet, eo fere modo quo Pelagiani dona naturalia, imò naturam ipsam humanam nomine *gratiae* appellabant, quo nulla maior ordinis utriusque confusio excogitari posset (vide Ripaldam l. c. disp. I. sect. 4. n. 27.).

2. Cum statu et donis supernaturalibus hactenus declaratis comparandus est status purae naturae.

Pura natura dicitur in oppositione tum ad naturam integram per dona *supernaturalia secundum quid*, tum ad naturam elevatam per dona *supernaturalia simpliciter*; intelligitur ergo natura absque omnibus hisce donis, instructa solis donis cohaerentibus cum interna exigentia et cum internis principiis ac viribus ipsius naturae. Esset ergo imprimis natura destinata ad finem naturalem cognitionis et amoris Dei secundum naturae exigentiam. Esset sub providentia Dei creatoris et ultimi finis naturalis, qua ad hunc finem suum dirigeretur. Deus creans ad hunc finem, infinite sapiens et infinite bonus, qui nihil odit eorum quae fecit (Sap. XI. 25.), voluntate antecedente vellet omnes homines pervenire ad suum finem; eoque ipso praeparasset media sufficientia, quibus assecutio finis redderetur *moraliter possibilis*. Quia finis longe alius esset quam in praesenti ordine supernaturali, etiam media ad finem aliter se haberent, ac proinde alius esset ordo providentiae. Media responderent omnia indoli ipsius finis formalis (cognitionis et amoris naturalis), et insitae indoli naturae humanae compositae (animalis rationalis). Adiutoria externa multiplicia ad aptam obiectorum propositionem, ad insuperabilem difficultatum remotionem; adiutoria interna per honestas cogitationes et affectiones excitatas ab ipsis obiectis propo-

sitis sufficientem Dei ac legis naturalis cognitionem, et legis adimpletionem redderent moraliter possibilem, ut homines finem suum naturalem assequi possent. Neque esset supernaturale donum, si Deus in hominibus pro specialibus adiunctis operatione immedfata excitaret bonas cogitationes affectionesque naturales et eiusdem rationis, cuius sunt affectiones excitatae per repraesentationem obiectorum; imo nec supernaturale donum esset, si Deus sub conditione contritionis naturalis in illo statu vellet remittere peccata commissa. Quamvis enim haec essent singulis personis beneficia gratuita, non tamen excederent pro tota natura naturalem providentiam Dei dirigentis homines ad suum naturalem finem. Unde in illo statu sine dubio locum haberet etiam impetratio beneficiorum a divina misericordi providentia tum per orationem tum per bona opera ordinis naturalis. Nec valet obiectio, quod beneficia haec sunt indebita et eo ipso supernaturalia. Nam quod naturalia dicuntur debita naturae, profecto non est ita intelligendum, ac si Deus obligaretur humanae naturae; sed nomine *debiti* intelligitur tum *exigentia connexionis* ex principiis insitis naturae, tum *exigentia necessitatis*. Unde si moralis necessitas horum subsidiorum ad finem naturalem obtinendum consideretur in relatione ad providentiam Dei infinite boni dirigentis ad hunc finem, huiusmodi adiutoria quae utique in se et ontologicè non essent supernaturalia, essent in illo statu secundum exigentiam naturae et simpliciter naturalia; atque adeo neque *quoad modum supernaturalia* censi possent ita, ut per illa status desineret esse *purae naturae*. Quamvis enim *singulis* concederentur gratuito, esset tamen in natura humana pro sua ad finem naturalem destinatione moralis quaedam eorum exigentia, quod satis est iuxta superius dicta, ut quae sunt (ex hypothesi) ontologicè naturalia, neque *quoad modum* stricto sensu supernaturalia censi possent. Vide Suarez de Gratia Prolegom. IV. c. 2. n. 15. et in 1. 2. disp. XV. sect. 2. n. 11; Ripaldam de Ente supernat. disp. I. n. 27; disp. V. n. 17. 31; disp. CXIV. n. 26-29; disp. CXVI.

3. Nunc tandem ex praestitutis notionibus ad ipsam quaestionem initio propositam de revelatione veniendum est.

a) Intelligitur ex dictis, revelationem *veritatum supernaturalium* esse in se et ontologicè supernaturalem, quia non solum modus talis manifestationis, sed etiam manifestatio ipsa talium veritatum est supra exigentiam totius naturae. Id tum patet ex eo, quod principia naturae cognitionem veritatum simpliciter *superrationalium* non exigunt; tum eo magis constat, quod tali revelationi sin minus ex intestina necessitate saltem ex magna convenientia *fides supernaturalis* respondere debeat, ac proinde cum tali gratia externa connexa sit supernaturalis gratia interna, atque hinc porro etiam destinatio ad finem supernaturalem. Ubi ergo talis datur revelatio, ibi iam non est status *purae naturae*, sed status ordinis supernaturalis.

b) Revelatio *veritatum rationalium* per se spectata est saltem *quoad modum* supernaturalis; licet enim manifestatio et cognitio talium veritatum non sit supra exigentiam naturae, est tamen supra exigentiam *talis modus* manifestationis. Hoc ipso etiam acquisitio cognitionis, quae supponitur esse per externam revelationem et per actus internos naturales, deberet dici supernaturalis *quoad modum*. In praesenti autem ordine et ut re ipsa facta est, certe etiam haec revelatio est simpliciter et ontologicè supernaturalis, quatenus intestinam habet relationem ad actum fidei supernaturalem, et tota directa ad finem hominis supernaturalem est unum ex elementis constituentibus hunc ordinem in se et ontologicè supernaturalem. In alio providentiae ordine, ubi finis solum naturalis praestitutus esset homini, posset quidem huiusmodi revelatio veritatum rationalium locum habere tantummodo ut adiutorium ad assecutionem finis naturalis, ipsa tamen in se, utpote supra exigentiam naturae, esset supernaturalis saltem *quoad modum*, atque ideo talis status non esset simpliciter *purae naturae*, sed *secundum quid* supernaturalis (1).

(1) Non possumus consentire iis, qui docent hanc revelationem per se et pro natura immuni a peccato pertinere tamquam elementum necessarium ad providentiam naturalem, et solum supposita turbatione ordinis per peccatum, et quatenus est extraordinarius modus collationis honorum naturalium, posse dici supernaturalem quoad modum. • Haec in

c) Iam ex his omnibus colligitur, cur in praesenti ordine revelatio veritatum etiam per se rationalium sit necessaria et tamen supernaturalis, in statu autem purae naturae necessaria non esset; et si necessaria affirmaretur, eo ipso negaretur esse supernaturalis. In ordine scilicet praesenti necessaria est imprimis, quia cognitio debet esse supernaturalis, ut superius declaravimus (p. 630. 631.). Deinde est pro humano genere necessaria *necessitate morali* etiam ad cognitionem sufficientem harum veritatum simpliciter et in se spectatam, abstrahendo a modo cognoscendi supernaturali, quia in ordine praesenti Deus humano generi in communi *sufficientem* cognitionem harum veritatum non aliis adiutoriis naturalibus citra revelationem, sed per ipsam revelationem reddere voluit *moraliter possibilem*; adiutoria autem remota alia quae singulis impertit, eo diriguntur, ut homines ad cognitionem revelationis et in hac ad proportionatam huic supernaturali statui *cognitionem fidei* perducantur. Contra vero in statu *purae naturae* licet insitae vires naturales essent eadem, quae nunc sunt, providentia tamen Dei in directione huius naturae esset alia, respondens scilicet praestituto fini naturali, ut adeo adiutoriis naturalibus finis assecutio redderetur moraliter possibilis. In his adiutoriis naturalibus proinde continerentur maxime illa, quae ad sufficientem religionis naturalis cognitionem praepararent ac perducerent, ut haec *humano generi* redderetur moraliter possibilis. Sine dubio igitur falluntur, qui praesentem ordinem providentiae cum statu *purae naturae* ita comparant, ut statum praesentem considerent detractis omnibus auxiliis supernaturalibus et nullis substitutis aliis, quam quae nunc sunt, adiutoriis naturalibus; tum vero talem fore statum *purae naturae* sibi persuadent. Hoc posito sane consequens est, ut revelatio veritatum rationalium, sicut nunc est *moraliter necessaria* humano generi ad solam substantiam sufficientis cognitionis, ita etiam moraliter necessaria existimetur pro statu *purae*

sententia talis revelatio omnino et simpliciter ingrederetur etiam constitutionem *status purae naturae*, quod nos non concedimus. Cf. cl. Denzinger de Cognit. relig. T. I. p. 117.

naturae; unde sequitur, vel talem revelationem esse naturalem et secundum exigentiam naturae, vel quod fere eodem recidit, statum *simpliciter purae naturae* impossibilem esse secundum sapientem et benignam Dei creatoris providentiam. At si prae oculis habeatur diversa in utroque statu providentia modo declarata, tota haec difficultas desinit. Vide Ripaldam l. c. disp. CXIV.

CAPUT IV.

DE ACTU FIDEI DIVINAE.

I. Notio rei, quid sit analysis actus fidei.

1. Omnis assensus nostri intellectus est vel *immediatus*, ubi veritas obiectiva ex se ipsa non autem per aliam veritatem praecognitam intellectui manifestatur, vel est assensus *mediatus*, ubi veritas manifestatur non per se ipsam, sed per aliam veritatem praecognitam. Cognitio igitur veritatis *mediata* eatenus solum locum habere potest, quatenus nititur veritate alia praecognita tanquam principio; adeoque nisi aliqua sit veritas *immediate cognita*, cui ut principio innitantur cognitiones sequentes *mediatae*, nulla omnino cognitio (per iudicium) locum habere potest (vide supra cap. II.). Declaratio, quaenam sit in singulis cognitionibus *mediatis* veritas illa *immediate cognita*, est et dicitur *resolutio cognitionis in sua principia*.

Omnis fidei proprie dictae assensus est necessario *mediatus*, adeoque nixus altero assensu *immediato* in veritatem aliquam, quae est principium seu *obiectum formale*, propter quod assensus fidei praestatur (supra cap. II. §. III.). Inquisitio igitur et determinatio veritatis *immediate cognitae*, cui non amplius propter aliud distinctum motivum formale praestatur assensus, et quae est *motivum formale* assensus fidei divinae, dicitur *analysis actus fidei* seu *resolutio assensus fidei in sua principia (intestina)*.

2. Veritas revelata quam credimus, e. g. tres esse personas divinas, est *obiectum materiale fidei*. Assensus in veritatem revelatam innititur veritati alteri praecognitae. Haec autem est duplex: a) quod Deus est infallibilis in